

RECENZIO

Farkas Zoltán

HARMINCKÉT VÁLTOZAT EGY CLASSICUS TÉMÁRA

Berlász Melinda–Grabócz Márta (szerk.): Tanulmánykötet Ujfalussy József emlékére. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2013

Egy epikusan hömpölygő, egész délelőttöt kitöltő zeneesztétika-órán Ujfalussy tanár úr megállt a Zeneakadémia XV-ös termének szegletében, jól ismert mozdulattal összekulcsolta a kezét, s fejét enyhén félrehajtva szeretett Homéroszából idézett. Kodály mellszobra mintha helyeslően viszonzta volna a mesélő huncut mosolyát, aki előadta, miképpen zengett Démodokosz, a vak lantos arany Aphrodité és Árész szégyentelen szerelembe vegyüléséről. Héphaisztosz, a megcsalt férj láthatatlan hálót kovácsolt, mely foglyul ejtette a bujálkodókat, s a dühösen szuszogó, sánta kovács tanúként hívta az olümposzi isteneket. Az istennők szemérmesen távol maradtak, hogy ne legyenek tanúi a kínos jelenetnek, de megérkezett az ércpadlatú ház ajtajához Poszeidón, Hermész és Apollón is. Apollón ekkor megkérdezte Hermésztől:

„Zeusz fia, Hermeiász, hiradó, javak osztogatója,
volna-e kedved e durva bilincsek közt beszorulva
együtt hálni az ágyban aranyló Aphroditével?”
Erre eképen szólt Argosz megölője, a hírnök:
„Bárcsak ekép esnék ez, messzelövő nagy Apollón!
Bár háromszor ilyen sok nagy lánc fonna be minket,
s istenek és istennők mind néznének e dolgot,
ám arany Aphroditével hálnék mégis az ágyban.”

A történet tanulsága, fejtegette Ujfalussy tanár úr, hogy az eset kapcsán mind-egyik isten a rá legjellemzőbb tulajdonsága, *aretéje* szerint cselekszik. A sánta, lomha Héphaisztosz ravaszságával és nagyszerű kovácsmesterségével diadalmaskodik vetélytársán; az arisztokratikus Apollón fölényes távolságtartással szemléli az eseményeket; a maga részét mindenből kivevő, szemérmetlen csibész, a tolvaj Hermész viszont szíves-örömet cserélne Árészsal. Már nem emlékszem, mely zeneesztétikai kérdés megvilágítására szolgált a homéroszi példa, de a Majakovszkij utcai, novemberi szürke délelőttöt egyszerre Árkadia ragyogó napsütése melegítette át.

Aligha venném a bátorságot, hogy egy tudományos kiadvány recenzióját ezzel a mégoly kedves epizóddal kezdjem, ha nem épp az Ujfalussy József emlékére megjelent kötetről lenne szó. A szerkesztők, Berlász Melinda és Grabócz Márta

egyfajta holisztikus megközelítéssel, azaz a teljes Ujfalussy-kép felidézésének igénnyel maguk is túlléptek a szűkebb értelemben vett tudományosság határain, amikor összeállították a vastkos könyv jó hatodfélszáz oldalát. A publikáció alcíme – *Tanulmányok, emlékek, hommage-ok* – is utal a konglomerátum meglehetősen heterogén összetételére, hiszen születésnap-i köszöntő, személyes emlékezés, nekrológ és a ravatalnál elmondott ünnepi beszéd, sőt temetési prédikáció és imádság is megfér itt az elhunyt munkássága előtt tisztelgő tudományos írásművekkel. Harminkét szerző rója le tiszteletét, mindenki a maga *aretéje* szerint...

Purista megközelítés számára talán túlságosan nagyvonalúak voltak a szerkesztők, amikor a Batta András előszavát és Kurtág György *Hérakleitosz-töredék* című művének faksimiléjét követő első fejezetben (*Méltatások, emlékezések, nekrológok*) kilenc írást is közöltek, melyek kiteszik a kötet bő egytizedét. Magam nem osztom e kritikát. Aki abban a kiváltságos helyzetben van, hogy személyesen ismerhette Ujfalussyt, hálásan olvassa e sorokat, aki pedig nem ismerhette, esélyt kap, hogy a magyar zenetudomány ezen egyedülálló alakjának személyiségéről, emberi portréjáról is megtudjon valamit.

Milyen volt tehát Ujfalussy, az ember? Somfai László a méltó megöregedés, a szakmával mindvégig kapcsolatot tartó, de a fiatalabb generációnak utat engedő gesztust említi (s lehet-e nem észrevenni, hogy immár évek óta maga is éppoly magas fokon gyakorolja az Ujfalussynál megcsodált erényt?). Somfai elismerésének tárgya Ujfalussy élettaktikája is: mi tagadás, a konfrontálódás elkerülésének, az óhatatlanul felhorgadó konfliktusok kezelésének máig nem akadt hozzá hasonló virtuóza szakmánkban. Somfai, aki talán a leginkább viseli szívén a hazai zenetudomány nemzetközi jelenlétét, nem hallgatja el, hogy számos Ujfalussy-könyv és -tanulmány nem jutott el a világ muzikológiának köztudatában az őt megillető helyre, de világosan látja, milyen ihlető hatást gyakorolt Ujfalussy a zenei szemiotika területén (hűséges tanítványa, Grabócz Márta munkásságán keresztül), s már korai Haydn-publikációja is lekörözte a Haydn-kutatás egyik mai vezéralakjának, Elaine Sismannek hasonló tárgyban írt alapmunkáit. Bartók-monográfiája viszont nemzetközi téren is a legolvasottabbak egyike, s lehetetlenség lenne felmérni, hogy Bartók-breviáriuma milyen széles körben lett a magyar olvasóközönség mindennapi kenyere (e sorok íróját nem kis részben ez a munka indította a zenei pálya felé). Somfai végül fejet hajt Ujfalussy mindvégig megőrzött szellemi függetlensége előtt, hogy zenetudósok között mindvégig megmaradt klasszika-filológusnak, muzikológusok közt gyakorló zenésznek, fővárosiak közt debreceninek, s hivatali éveiben Szabolcsi Bence „szárnysegédeként” is mindig volt mersze és ügyessége kegyvesztett kollégáiért kiállni.

Falvy Zoltán intézménytörténeti áttekintést ad a Bartók Archívum megalakulásáról, a Magyar Zenetörténeti Múzeum indulásáról, majd az Archívum és a Népzene kutató Csoport egyesülésének viharos időszakáról. Nagy érdeme, hogy hosszan idéz Ujfalussy 1974-es, *Zenetudományunk akadémiai kutatóhelyeinek egyesítése* című írásából.

Sárosi Bálint személyes hangú visszaemlékezése azt az Ujfalussyt idézi, aki a Rákosi-korszakban, a minisztériumi évek alatt, vagy a Zeneakadémia marxista ze-

neesztétika-tanáráként is megmaradt úriembernek, aki a bölcs kompromisszumok és békés megoldások mestereként számos kortársa számára tette túlélhetővé a sötét időszakot. Türelem, kollegiális figyelmisség, konfliktusok kerülése – immár rondótémaként tér vissza ezen erények felsorolása a kötet írásaiban. Vekerdi József annak a fiatal tanárnak a portréjával egészíti ki az összképet, aki a debreceni református gimnázium görög szakos tanárjelöltjeként kezdte pedagógusi pályáját. Született úriemberként, lefegyverzően előzékeny és kollegiális vezetőként, gondos lektorként jellemzi Ritoók Zsigmond is kötetünk főhősét, majd a személyes emlékek után közli saját zeneesztétikai forrásgyűjteménye átdolgozott, német változatának egyik fejezetét, mely magyarul korábban nem volt hozzáférhető. Ez a tanulmány kikíváncozik a megemlékezések fejezetéből, hiszen makulátlan tudományossága, részletes tematikus bibliográfiája nélkülözhetetlen támasza lehet mindazoknak, akik a görög zeneelmélet kérdései iránt érdeklődnek.

Az esszé magaslatain szárnyal Tallián Tibor *Ujfalussy-változatok* című írása, amely egy 80. születésnapra írt köszöntőből, egy 90. születésnapra szánt s a sors akaratából nekrológgá vált cikkből és a ravatal mellett mondott búcsúztatóból forrászik. Tallián ember és mű szétválaszthatatlan egységében láttatja az anekdoták felülmúlhatatlan mesterét, a vérzivataros időkben is úriembernek maradó, a hivatalt a legsötétebb korban is méltó tartalommal töltő férfit. Tallián a 20. század magyar zenetörténetének kutatójaként tényszerűen, a vonatkozó dokumentumok ismeretében állíthatja: semmi sincs, ami miatt a szigorú ítékezésre hajlamos utókor kollaborációval vádolhatná és megróhatná Ujfalussyt. Hogy e sötét évtizedekben közéleti tiszttséget viselvén hogyan őrizheti meg valaki kezét tisztának, szellemét függetlennek, s szívét derűsnek? Tallián megfogalmazásában „[...] a nyelv, a modor, a szellem és gondolat fékevesztett parlagiasodásának évtizedei alatt Ujfalussy kényesen őrizte a nyelv, a modor, a szellem és gondolat tisztaságát, elvontságát, világosságát, pallérozottságát, finomságát.” Így válik élete és tudományos munkássága „az úriasság – a szuverenitás – megtestesülésévé”. Tallián esszéje minden tudományos tanulmánynál ékesszólóbban vall arról, milyen inspirációt jelentett egy-egy Ujfalussy-óra a fogékony tanítvány számára. S e fogékony tanítvány rámutat, hogy „Ujfalussy elemzései előszeretettel indulnak ki az eleve sejtelmesből, abból a valóságból, ami valójában nem létezik”. A Hány Duójában a flageolettező hegedűk és gordonkák kvint-orgonapontját Ujfalussy a pusztta végtelenül távoli látóhatárának zenei képeként magyarázta. A horizontét, amely sehol nincs, és mindenütt van. E költői meglátás mögött egyszerre eszünkbe jut az a képesség, amellyel – saját elemzéseiben – immár Tallián látja és mutatja meg a zenei kép mögött csak avatott szemek számára feltáruló valóságot. S miközben Ujfalussy tanítására emlékezünk, felidéződnek egy-egy Tallián-kurzus csillagos órái. Ezt az írást olvasva nehéz elfogódottság nélkül gondolni az „apáról fiúra” szálló tudás átörökítésére, és lehetetlen nem érezni hálát azért a kiváltságért, hogy az ember – minden nyelvi akadály és egyéb hátrányos körülmény ellenére – a magyar zenetudomány iskoláját járhatta végig.

Batta András – Arany János-idézetekkel bőségesen fűszerezett – búcsúztatója a Zeneakadémia egykori rektorát, Maróth Miklós pedig mint a Magyar Akkreditá-

ciós Bizottság tagját, illetve a Magyar Tudományos Akadémia alelnökségig jutott tisztségviselőjét méltatja Ujfalussy személyében.

Különösen becses része az emlékkötetnek az az életműinterjú, amelyet Berlász Melinda készített Ujfalussyval 2000 áprilisától az év végéig. A kötet itt Ujfalussy-breviáriummá lényegül át, hiszen maga az ünnepelt beszél. A mesélő-kedv és a történész éleslátása egyesül a családi gyökerek feltárásakor, mely egy magyar polgárcsalád történetének ízes előadása a 19. század végétől az 1930-as évekig. Debrecen helytörténetének kutatói is értékes adalékokra lelhetnek ebben a visszaemlékezésben. A budapesti évektől aztán – egy kései Liszt-ciklus címét parafrázálva – Ujfalussy életpályáján keresztül végigvonul előttünk az egész 20. század Magyar Zenetörténeti Arképcsarnoka: Kodály Zoltán, Ferencsik János, Veress Sándor, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Gárdonyi Zoltán, Kókai Rezső, Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Zathureczky Ede, Tóth Aladár, Kadosa Pál, Szervánszky Endre, Szabó Ferenc, Lajtha László és a többiek. Nem állítható, hogy Ujfalussy mindig lényegbevágó mozzanatot említ, de egy-egy jellegzetes anekdotával épp azt az emberi háttérrel rajzolja alakjai mögé, amely a késő nemzedék számára a fennmaradt dokumentumokból másképp már bajosan lenne rekonstruálható. A „csütörtöki beszélgetések” második vonulata a magyar zenei intézmények története: a Zeneműkiadó és a Hanglemezgyártó Vállalat, a Zenei Alap, a Szerzői Jogvédő Iroda indulása, a Bartók Archívum, a Zenetudományi Intézet kezdetei, küzdelmes egyesülése a Népzenekutató Csoporttal, majd az Intézet tudományos tevékenységének kibővítése a zeneelmélet, a zenepszichológia és zenepedagógia területeivel. Ujfalussy az Intézet igazgatójaként (1973–80), majd a Zeneművészeti Főiskola rektoraként (1980–88), végül a Magyar Tudományos Akadémia alelnökeként (1985–93) mindig a kor folyamatainak középpontjában áll. Berlász Melinda részletes tudománytörténeti bevezetője, valamint az Ujfalussy-szöveg minuciózusan jegyzetelt közreadása lehetővé teszi, hogy olvasóként a fiatal nemzedékek tagjai se tévedjenek el ebben az információözönben. S a szerkesztőt aligha kárhoztathatjuk azért, hogy az interjúk közreadásában is megőrizte Ujfalussy jellegzetes tájnyelvi vagy régies szófordulatait. Hisz ezáltal az olvasó első kézből kaphat képet a „kényesen őrzött nyelv és modor” karakterisztikumairól, amelyeket Tallián Tibor is említ.

Az emlékkötet második részében következnek a tulajdonképpeni tudományos tanulmányok: először a zenetörténet és zeneelmélet tárgykörében, majd a zeneesztétika, zenepszichológia és zeneszociológia témáiban. Huszonkét szerző írásai, akik közül egy s más aligha találkozhatna egyebütt ugyanazon kötet lapjain, mint a megközelítésmódok és kutatási irányok páratlan fesztávját átfogó Ujfalussyra emlékező publikációban.

A zenetörténeti írások sorát Mikusi Balázsnak a magyar zeneelméleti szaknyelv kezdeteiről szóló ragyogó tanulmánya nyitja. Fő témája Bartay András *Magyar Apollója* (1834), de bevezetesként virtuózan (értsd: az alaposágot és szóra-koztató tárgyalást pompásan elegyítve) áttekinti Bartay munkájának előzményeit, Gáti István, Dömény Sándor és Gály János kiadványait is. Gondosan rekonstruálja a Bartay forrásául szolgáló, teljes évszázadot átfogó elméleti irodalmat, s prakti-

kus, egyszersmind roppant szórakoztató összehasonlító táblázatokban mutatja be Bartay terminusai mellett azok modern magyar és korabeli német megfelelőit (ez utóbbiak rekonstruálásához olykor nem kis lelemény szükségeltetett).

Domokos Zsuzsa témaválasztása (*Liszt, Széchenyi és a Magyar Tudományos Akadémia*) pompásan illik a kötetbe, hiszen Bartók, Szabolcsi és Ujfalussy egyaránt Lisztről tartotta akadémiai székfoglalóját. A dolgozat Liszt magyar nyelvtudásának örökzöld kérdéséhez is fontos adalékokkal szolgál.

Péteri Lóránt a kottafejek mögé látó, nagyszerű elemzése Ujfalussyhoz méltó eredetiséggel fejt meg, mit jelent Mahler *Das himmlische Leben* című dalában (és a 3. szimfóniában) egy Offenbach *Orfeusz az alvilágban* című operettjéből vett idézet. A szellemes és meggyőző intertextuális elemzést a Mahler által vezényelt Offenbach-művek összegyűjtése bátyázza körül.

Ugyancsak Ujfalussy-preferenciák nyomdokain halad Kusz Veronika tanulmánya (*Lisztől Debussyig? Egytétéles versenyművek Dohnányinál*). Az I. zongoraverseny és a csellóra és zenekarra írt *Konzertstück* bemutatása során Kusz Veronika nagyszerűen ír a zenéről; elemzése érzékletes, élvezhető és világos; egyesíti az angol-szász és a magyar zenetudományi iskola legjobb erőit.

Az ugyancsak Dohnányi-témával jelentkező Kovács Ilona írása kevésbé olvasmányos, de a feladata is nehezebb, hisz a kompozíciós folyamat rekonstrukcióját, a forráshelyzet és keletkezéstörténet aprólékos bemutatását kell szavakba öntenie Dohnányi C-dúr szextettjének (Op. 37) I. tételével kapcsolatban. Módszereiben Kovács Ilona sokkal inkább igyekvő Somfai-tanítványnak mutatkozik, mint Ujfalussy famulusának.

Közvetlenül Ujfalussy ihlette viszont Ittész Mihály tanulmányát Kodály Emma népzenei feldolgozásairól. A *Gyermekeknek* IV. füzetébe felvett (majd utóbb Bartók által kihagyott) két zongoradarabot, illetve a Kodály neve alatt rejtőző dalokat és zongoraműveket filológiai és zenei vizsgálatnak veti alá, s Kodály Emma miniatűrjei kedvezően kerülnek ki a megmérettetésből.

Dalos Anna Kodály-tanulmánya a kötet egyik legizgalmasabb olvasmánya. Szerzője ott veszi fel a fonalat, ahol Tallián Tibor briliáns, 2008-as tanulmánya (*Kodály Zoltán kalandozásai Ithakától a Székelyföldre*) elejtette. Miként Ujfalussy tanár úr, Kodály is gyakran forgatta szeretett Homéroszát, s önmagát szívesen azonosította Odüsszeusz alakjával. Tervezett Odüsszeusz-operájának három felvonásában, melyhez Móricz Zsigmondtól várt szövegkönyvet, az eposz három fontos nőalakját, Nausikaát, Kirkét és Pénélopét kívánta megörökíteni. Az opera nem készült el, de Tallián érzékeny analízise szerint Pénélopé (Emma asszony) zenei portréja a Hány Örzséjében és a *Székely fonó* Háziasszonyában él tovább, míg a *Nausikaa* nőalakja egyértelműen a dal szövegírójával, Bálint Arankával azonosítható. Dalos Anna Kirké valós modelljének felfedezésével egészíti ki az összképet, aki nem más, mint Eva Martersteig, a régi századelő *femme fatale*-ja, akivel Kodálynak 1906–07-es berlini útja során támadt viharos kapcsolata. (A *das dritte Geschlecht*hez tartozó nő, „bár odaadta magát Kodálynak, de távol tartott magától minden romantikus érzést”, nem kevés szenvedést okozván ezzel a fiatal magyar zeneszerzőnek.) Dalos cikkének nagy érdeme, hogy a minden fikciónál érdekesebb életrajzi körülmények

gondos rekonstruálását kiválóan ötvözi a vonatkozó dalok – *Nausikaa* (Bálint Aranka) és a *Sappho szerelmes éneke* (Eva Martersteig) – zenei elemzésével. (*Nota bene*, a berlini hölgynek „lesbosi hajlandósága” is volt.)

Kárpáti János Bartók műhelytitkainak ered nyomába, Ujfalussy *Allegro barbaro* elemzését tekintve kiindulópontnak. Kárpáti a rá jellemző szisztematikussággal állít össze beszédes példátarat a Bartók-életműből, azon eseteket sorjázva, amikor a kompozíció egy későbbi pillanatában a zeneszerző felfedi „bűvészmutatványát” a hallgató előtt. Aligha meglepő, hogy a kiváló tanulmány szerzője e munkájában is folytatja élethosszig tartó vitáját Lendvai Ernő elméletével.

S milyen gazdag a Kodály- és Bartók-kutatás hazai kertje! Vikárius László Bartók-írása e *hortus musicologicus* egyik legszebb virága. Vikárius a hétköznapitól való félelem bartóki attitűdjét vizsgálja. A zenei gondolat egyénivé, még egyénibbé tételét a *Mikrokosmos* 81. számának, a *Bolyongásnak* az átdolgozásában éri tetten. Mikroanalízise a muzikológiai miniatúrák finomkezdő mesterének mutatja Vikáriust, a szellemi katarzis viszont akkor keríti hatalmába az olvasót, amikor a szerző rámutat a bartóki módszer és József Attila közhelyszerűséget kerülő eszköztárának közös vonásaira. József Attila *catarchesisei* avagy *abusiói* (pl. „Karóval jöttél nem virággal” a „kóróval” helyett) pontosan megfeleltethetők azoknak az apró retusoknak, amelyeket Bartók eszközölt a *Bolyongás* hangkészletében. Ritkán olvas az ember ennyire inspiráló és meggyőző elemzést zene és poétika párhuzamairól.

Pintér Csilla Mária jegyzi a kötet legterjedelmesebb tanulmányát (*Szó és zene feszültsége a Kékszakállú herceg vára énekrítmusáiban*). Pintér a Balázs Béla-szöveg metrikus struktúrájának és Bartók zenei ritmusának viszonyát fürkészi érzékeny elemzésében, népzenei párhuzamokkal vetvén össze Bartók *parlando-rubato* ritmusait. Borgó András *A csodálatos mandarin* rendezéseit vizsgálja nyolc évtizedet áttekintve. Gondos tanulmánya a mű interpretáció-történetét a mű szenvedéstörténeteként leplezi le, ismertetvén a számos totális félreértelmezést, amelyben a pantomimnak része volt.

Solymosi Tari Emőke Lajtha László *Lysistrata* című balettjének bemutatóját és sajtóvisszhangját dokumentálja. Ujfalussy számos megnyilatkozása (és publikációja) tanúsítja Lajtha iránti szeretetét, s telitalálatnak bizonyult épp egy görög témájú Lajtha-művet választani az Ujfalussy-*hommage*-hoz. Laki Péter Veress Sándor, Ujfalussy egykori zeneszerzéstanára John F. Kennedy emlékére tervezett oratóriumának sorsát foglalja össze. A mű végül csonkán maradt, mindössze két tétele készült el; Laki *Requiem egy requiemért* című tanulmánya a Veress-életmű számára szimbolikus jelentőségű „kudarcc” értő magyarázatával sem marad adós.

A tanulmánykötet utolsó fejezete a zeneesztétika, zenepszichológia és zene-szociológia témájában közölt kilenc tanulmányt foglalja magában. E sorok írója talán számíthat az olvasó megértésére, amikor bevallja, ezen írások megítéléséhez egyre kevésbé érzi magát kompetensnek. Természetesen a minőségi munka itt is félreérthetetlenül felragyog. A klasszika-filológusokban például soha nem csalódik az ember. Ritoók Zsigmond után Kárpáti András is e tárgy körben jelentkezik *Aischylos és a zenedramaturgia születése* című tanulmányával. Kárpáti András lebilincselő elemzése azt tárja fel, hogy a kardalok verselésének eltérése a hallgatói elvá-

rásoktól hogyan válik Aischylos dramaturgiájának nagyszerű eszközévé. Utoljára Fodor Gézáttól olvastam-hallottam ennyire izgalmas drámaanalízist.

Ignác Ádám doktori disszertációjának egyik fejezetét dolgozta át a kötet számára (*Az inspiráció ábrázolása Hans Pfitzner Palestrina című zenei legendájának első felvonásában*). Herczog János az antikvitáshoz kanyarodik vissza *Egy humanista eszme utólagos konkretizálása Carl Orff görög drámáiban* című írásában. A tanulmány vitathatatlan meritumait sajnos szinte elhomályosítja a megfogalmazás, s ezzel a tanulmánykötet talán egyetlen igazán súlyos szerkesztési mulasztásáról kell szólnunk. A külföldön élő Herczog János nem birtokolja anyanyelvi szinten Arany János (és Ujfalussy József) nyelvét, s szövegének gondozása jóval nagyobb szerkesztői beavatkozást kívánt volna. (Egyetlen kiragadott példa: „Az antik kultúra iránti csodálat párosult a pogány eredettel és gondolkodással szembeni fenntartással, és még csodálatos, hogy a szükséges dokumentáció, valamint a hagyományozás a középkori skolasztika körtönfalazásai dacára soha nem szakadt meg.” Az efféle mondatokat – némi vesződés árán – valódi magyar szöveggé kellett volna konvertálni.)

Grabócz Márta az Ujfalussytól tanultakat (például az intonációelmélet tárgy-körében) a kortárs magyar zene elemzésében kamatoztatja (*Gesztus és műfaj Ujfalussy József esztétikájában és Kurtág György zenéjében*). Mivel e sorok írója is próbálkozott már Kurtág zenéje egyes topikus vonásainak megragadásával, egyfelől nagyra értékeli Grabócz szisztematikus munkáját, mellyel egy kurtági gesztus tipológiáját összeállítja, másfelől nem hallgathatja el, hogy az efféle feltérképező, toposzelméleti terepmunka csak az első lépés a Kurtág-zene értelmezésének útján. Ezt a megállapítást persze nem csupán a Grabócz-tanulmány kapcsán említem, hanem önkritikának is szánom.

Balázs István *A köznyelvvé és közhellyé válás útjai* címen közöl apokaliptikus és pesszimista látomást (láttelelet) a globalizálódó világunkban tapasztalható zeneértés, félreértés és meg nem értés témájáról. Erős, míves szöveg. Veres Bálint a *Zenei idő és jelentés* című tanulmánya más vonatkozásban bizonyult erősnek. Számos alkalommal nekirugaszkodtam már, hogy Veres Bálint nyelvi konstrukcióit dekódoljam, de be kell vallanom, legtöbbször eredménytelenül. A magamfajta csekélyértelmű zenetörténész, aki csupán a Rajeczky–Ujfalussy–Kroó–Dobszay–Somfai–Tallián-iskola neveltje, nem eléggé képzett az efféle textusok befogadásához.

Szemere Anna a populáris zene kutatásának mai irányzatairól ad naprakész tájékoztatást (emlékezzünk, e terület tudományos feldolgozását is Ujfalussy szorgalmazta). A cikket igen informatívnak találom, még ha egy-egy megállapításával nem értek is egyet, például hogy indokolt-e Schopenhauert „a 19. századi német filozófia e ritkán emlegetett alakjának” nevezni. Keuler Jenő és Laczó Zoltán egyaránt egy-egy kísérlet munkabeszámolóját bocsátja közre a kötetben: egyikük saját kompozícióin keresztül vizsgálja az „észlelési stratégiákat” és a „zenei feszültségrelációk átélhetőségét”, másikuk a zenei stílus felismerésére irányuló iskolai kísérletet elemez.

A kötet szöveges korpusza 560 oldal. E vaskos terjedelemhez képest elenyésző számúak azok a sajtóhibák, amelyek itt-ott felbukkannak. Ez nyilván a szerkesztők munkáját segítő Gupcsó Ágnes érdeme is. Habár optimista feltételezés

lenne a kötet közeli újradadásában reménykedni, ha mégis sor kerülne rá, szívesen rendelkezésére bocsátom a szerkesztőknek a tucatszámánál is kevesebb tételt tartalmazó hibalistámat.

Az Ujfalussy-könyv nem csekély értéke a képmelléklet, mely a főhős nagyszüleitől kezdve, ismeretlen ifjúkori portréin keresztül a sokunk számára jól ismert Ujfalussy tanár úr fényképeiig ível. A szerkesztőkhöz csatlakozva köszönetet mondhatunk közrebocsátásukért Ujfalussy Józsefné Pap Enikőnek.

A kiadvány élén Kurtág György *Hérakleitosz-töredék* című, a 80 éves Ujfalussy Józsefnek ajánlott művének fakszimiléje ékeskedik. „*Thumôî mákhesthai khalepôn, hoti gár ánti léi psychés ôneîtes* – Indulat ellen harcolni nehéz, mert amit akar, a lélek árán veszi meg.” Mi tagadás, ez is telitalálat. Lázadó és éretlen ifjúkorunkban olykor irritált minket Ujfalussy tanár úr indulatoktól mentes, csöndes-ironikus bölcsessége. Ma már – mikor a *thümosz* uralmát lassan átveszi bennünk a *pszükhé*, világosabban látjuk ennek az attitűdnek forrásait, értelmét és világjobbító jelentőségét. A tanulmánykötet ennek is ékesszóló bizonyítéka.